

บทวิจารณ์หนังสือ: Book Review พุทธจริยศาสตร์: เป็นจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยาหรือกรณียธรรม

พระมหาปัญญา ธนปญโญ (บัวทอง)

Phramahā Paṅkā Dhanapaṅḁayo (Bouthong)

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author, E-mail: panya.bouthong@gmail.com

Received June 5, 2024; Accepted: June 11, 2024

ชื่อหนังสือ: พุทธจริยศาสตร์: เป็นจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยา หรือกรณียธรรม

ผู้แต่ง: พระมหาพรชัย สิริวิโร, ผศ.ดร.

ปีที่พิมพ์: 2562

พิมพ์โดย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทนำ

หนังสือเรื่อง พุทธจริยศาสตร์: เป็นจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยาหรือกรณียธรรม นี้เป็นงานเขียนของ พระมหาพรชัย สิริวิโร, ผศ. ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรปรัชญามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ กุมภาพันธ์ 2562 มีจำนวน 136 หน้า โดยหนังสือดังกล่าวมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยดำเนินการจัดพิมพ์โดยมอบให้นิตยธรรมการพิมพ์ จังหวัดนนทบุรี เป็นผู้ดำเนินการตีพิมพ์

หนังสือเล่มนี้ เริ่มต้นด้วยสารบัญ โดยแบ่งจำนวนออกเป็น 5 บท โดยบทที่หนึ่งว่าด้วยความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา บทที่สองว่าด้วยแนวคิดจริยศาสตร์อันตวิทยา (Teleological Ethics: เอาผลการกระทำเป็นดัชนีชี้วัดความถูกต้อง) และแนวคิดจริยศาสตร์กรณียธรรม (Deontological Ethics: เอาเจตนาการกระทำเป็นดัชนีชี้วัดความถูกต้อง) บทที่สามว่าด้วยแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ บทที่สี่ว่าด้วยการวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์เป็นจริยศาสตร์ประเภทกรณียธรรม หรือจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยา ... บทที่ห้าว่าด้วยสรุปผล (การวิจัยพุทธจริยศาสตร์ที่เป็นอันตวิทยาหรือกรณียธรรม) ข้อวิจารณ์ และข้อเสนอแนะ ซึ่งหนังสือเล่มดังกล่าวเป็นหนังสือที่สืบเนื่องจากรายงานการวิจัยของผู้เขียนเองเมื่อ 18 เมษายน 2559 แล้วผู้เขียนนำมาปรับปรุงใหม่ด้วยความประสงค์ที่จะให้

เป็นเอกสารประกอบการเรียนการสอนในรายวิชาจริยศาสตร์วิเคราะห์ (Analytical Ethics) สำหรับนิสิตระดับปริญญาโทและเอกที่ไม่มีพื้นฐานทางจริยศาสตร์ ตลอดถึงผู้ที่สนใจในพุทธจริยศาสตร์ในมุมมองของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

หนังสือเรื่องนี้ โดยภาพรวมแล้ว ผู้เขียนต้องการเสนอคำตอบจากคำถามที่ 1 ที่ว่า พุทธจริยศาสตร์เป็นจริยศาสตร์ประเภททฤษฎีธรรม หรือจริยศาสตร์ประเภทอัตวิทยาหรือไม่? คำถามที่ 2 ที่ว่า ถ้าพุทธจริยศาสตร์ไม่เป็นจริยศาสตร์ประเภททฤษฎีธรรม หรือไม่เป็นจริยศาสตร์ประเภทอัตวิทยา ดังนั้นพุทธจริยศาสตร์เป็นจริยศาสตร์ประเภทใด หรือไม่มีระบบแนวคิดทางด้านจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญา มีระบบจริยธรรมเท่านั้น? คำตอบจากคำถามสองประการดังกล่าวจะทำให้ทราบลักษณะพุทธจริยศาสตร์อย่างชัดเจน ทั้งยังจะทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างพุทธจริยศาสตร์กับความรับผิดชอบทางสังคมอีกด้วย

ในส่วนของ คำนำ ผู้เขียนเริ่มต้นด้วยการชี้ให้เห็นความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาจริยศาสตร์ประเภทอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ที่เอาประโยชน์ของคนหมู่มากเป็นเกณฑ์การตัดสิน จริยศาสตร์กลุ่มอัตวิทยา (Teleology) ที่เอาผลการกระทำเป็นเกณฑ์การตัดสิน จริยศาสตร์ประเภททฤษฎีธรรมนิยม (Deontology) ที่เอาเจตนาเป็นเกณฑ์การตัดสิน และจริยศาสตร์เชิงคุณธรรม (Virtue Ethics) พิจารณาลักษณะนิสัยผู้กระทำเพื่อตัดสินความถูกต้องชั่วไม่ควร

ในส่วนเนื้อหาทั้ง 5 บท สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

เนื้อหาในบทที่ 1 ผู้เขียนให้ชื่อว่าบทนำโดยผู้เขียนเกริ่นนำไว้ว่าแนวคิดจริยศาสตร์อัตวิทยา (Teleology) ยึดเอาผลอันน่าปรารถนาเป็นเกณฑ์การตัดสินถูกผิดชั่วไม่ควร แนวคิดจริยศาสตร์ทฤษฎีธรรม (Deontology) ยึดศีลธรรมและหน้าที่เป็นเกณฑ์การตัดสิน แนวคิดจริยศาสตร์เชิงคุณธรรม (Virtue Ethics) ยึดลักษณะนิสัยผู้กระทำเป็นเกณฑ์การตัดสิน แนวคิดจริยศาสตร์อรรถประโยชน์ (Utilitarianism) ยึดประโยชน์ของคนหมู่มากเป็นเกณฑ์การตัดสิน ส่วนแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ (Buddhist Ethics) เชื่อว่าคล้ายกับจริยศาสตร์เชิงคุณธรรม แต่เน้นการพัฒนาอุปนิสัยที่เป็นกุศลโดยการขจัดอุปนิสัยที่เป็นอกุศล แต่ผู้เขียนสนใจที่จะศึกษาว่าแนวคิดพุทธจริยศาสตร์เป็นแนวคิดจริยศาสตร์อัตวิทยา (Teleology) หรือเป็นแนวคิดจริยศาสตร์ทฤษฎีธรรม (Deontology) พุทธจริยศาสตร์หากเลือกแนวคิดใดแนวคิดหนึ่ง มนุษย์ในฐานะพลังศีลธรรมและมีเจตจำนงเสรี (Free Will) ย่อมติดหล่มในความรับผิดชอบทางศีลธรรมและทางสังคม (Moral and Social Responsibility)

บทที่ 2 ว่าด้วยจริยศาสตร์ประเภทอัตวิทยาและ แนวคิดจริยศาสตร์ประเภททฤษฎีธรรม ผู้เขียนให้เนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดจริยศาสตร์ทั้ง 2 ประเภทในประเด็น สถานะพลังศีลธรรม (Moral Agent) มุมมองเรื่องความดี เกณฑ์การตัดสินความดี ความชั่ว เกณฑ์การตัดสินความชั่ว ปัญหาความอีหลัอีเหลือทางศีลธรรม (Moral Dilemma) การแก้ปัญหา ข้อถกเถียงทางแนวคิดจริยศาสตร์ทั้ง 2 ประเภทและการประเมินแนวคิดทั้งสองแนวคิด

อัตวิทยา (Teleology) ในประเด็นลักษณะของแนวคิดนั้นผู้เขียนยกข้อกล่าวอ้างของ John Stuart Mill ว่าทุกการกระทำย่อมกระทำเพื่อเป้าหมายบางอย่าง (John Stuart Mill cited in Solomon, Robert C., 1992) แนวคิดจริยศาสตร์อัตวิทยายึดเอาผลอันน่าปรารถนาเป็นเกณฑ์การตัดสินถูก-ผิด, ดี-ชั่ว, ควร-ไม่ควร สถานะพลังศีลธรรม (Moral Agent) ไม่ได้มีอิสระ แต่ผลของการ

กระหายย่อมมีคุณค่าทางศีลธรรมมากกว่าการกระทำนั้นเสมอ ในมุมมองเรื่องความดี อันติวิทยาโดยอิง John Stuart Mill ที่เชื่อว่าความดีคือ ความสุขของคนหมู่มากอันเกิดจากการกระทำ ในเกณฑ์การตัดสินความดีคือ ความสุขของคนหมู่มากและความสุขกับความดีสัมพันธ์กัน ความชั่วในมุมมองของอันติวิทยาเชื่อว่า ความชั่วคือ อกุศลที่มีเจตนาที่จะก่อให้เกิดทุกข์ (Actions are wrong as they tend to produce the reverse of happiness) (Strokes, Philip, 2012) ส่วนเกณฑ์การตัดสินความชั่วคือ การสร้างความสุขให้คนหมู่น้อยและคนหมู่น้อยกับความชั่วสัมพันธ์กัน ในปัญหาความอีหลักรือเหลื่อทางศีลธรรม (Moral Dilemma) คือ การเผชิญสถานการณ์ที่ไม่สามารถเลือกทำอย่างใดอย่างหนึ่งได้อย่างอิสระ เช่น การทำแท้ง (ตามการวินิจฉัยของสูตินารีแพทย์) หากไม่เอาออกครรภ์อาจเป็นพิษและอาจถึงเสียชีวิตทั้งแม่ทั้งลูก หรือหากคนสองฝ่ายมีจำนวนเท่ากัน จำต้องมอบความสุขให้ฝ่ายหนึ่ง ส่วนอีกฝ่ายยอมได้ทุกข์ เป็นต้น ในการแก้ปัญหาต้องสำรวจคุณสมบัติทางศีลธรรมของผู้กระทำ หรือผู้ที่ต้องได้รับหรือไม่ได้รับ ดังคำกล่าวที่ว่า “เป็นมนุษย์ผู้ผิดหวังยังดีกว่าเป็นหมูที่รื่นเริง และเป็น Socrates ที่ผิดหวังยังดีกว่าคนโง่ที่สนใจ (It is better to be a human being dissatisfied than a pig satisfied: better to be a Socrates dissatisfied than a fool satisfied) (Solomon, Robert C., 1992) ข้อถกเถียงทางแนวคิดจริยศาสตร์อันติวิทยา คือ 1) อันติวิทยาไม่ให้ความสำคัญ หรือคุณค่ากับคนจนกว่าตนๆ ที่ลงมือทำ 2) อันติวิทยาเน้นบุคคลทุ่มเทเสียสละเวลา ส่วนตนมอบความสุขให้คนหมู่มาก 3) อันติวิทยาให้น้ำหนักกับคนหมู่มาก โดยไม่คำนึงว่า จะละเมิดสิทธิคนหมู่น้อย ท้ายสุดในการประเมินแนวคิดจริยศาสตร์อันติวิทยา การใช้เกณฑ์ความสุขความทุกข์เป็นตัวตัดสินไม่ว่าในแง่คุณภาพ หรือแง่ปริมาณเป็นเรื่องยากเพราะต้องใช้ข้อเท็จจริง (Fact) มากำหนดคุณค่า (Value) เพราะยากที่จะสัมผัสด้วยกาย หรือมองเห็นได้ทั่วถึง

กรณียธรรม (Deontology) เชื่อว่าการตัดสินการกระทำทางศีลธรรมดีหรือชั่ว ให้ถือเอาเจตนาที่จะทำตามหน้าที่ทางสังคมเป็นเกณฑ์ตัดสิน ไม่เอาผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำมาตัดสิน ไม่ว่าผลนั้นจะให้คุณหรือโทษต่อตนเองหรือต่อผู้อื่น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2532) ในประเด็นลักษณะของแนวคิดจริยศาสตร์กรณียธรรมมีลักษณะอยู่ 5 ประการ ได้แก่ 1) มุ่งสู่กฎสัมบูรณ์ “การกระทำที่มีคุณค่าทางจริยธรรมคือ การทำตามกฎสัมบูรณ์ (Absolute...) (Kant, Emmanuel, 1993) 2) การกระทำความดีหรือการกระทำตามหน้าที่เป็นการกระทำตามกฎสากล (Categorical imperative/ universal laws: Kant, ibid) 3) ความถูกต้องของการกระทำพิจารณาจากเจตนาของ การกระทำ และความสำนึกในหน้าที่ของการกระทำ 4) เจื่อนไขสำคัญอยู่ที่ “เจตนาดี” (Kant, Emmanuel, 1941) 5) กระทำด้วยสำนึกในหน้าที่จึงมีคุณค่าทางศีลธรรมและถูกต้อง ในประเด็นสถานะพลังศีลธรรม (Moral Agent) มีอยู่ 2 เกณฑ์คือ 1) กฎของคำสั่งที่มีเจื่อนไข (Hypothetical Imperative: เป็นกฎในระดับความปรารถนา) และ 2) กฎของคำสั่งเด็ดขาด (Categorical Imperative: เป็นกฎในระดับเหตุผลเพราะเป็นกฎสากล (Universal), เป็นหลักมนุษยธรรม (Humanism) และเป็นภาวะอิสระ หรืออัตตานิติ (Autonomy) กรณียธรรมมองความดีที่เจตนาดี มีศีลธรรมและสำนึกในหน้าที่จึงเป็นความดีที่ไร้เจื่อนไข, เกณฑ์การตัดสินความดีอยู่ที่เป็นกฎสากล (Universal), เป็นการเข้าสู่หลักมนุษยธรรม (Humanism) และเป็นภาวะอิสระหรืออัตตานิติ (Autonomy) กรณียธรรม มองความชั่วที่มีเจตนาร้าย ขาดศีลธรรมและไม่สำนึกในหน้าที่ ส่วนเกณฑ์การตัดสินความชั่วต้องพิจารณาจากศีลธรรม หลักของความเป็นมนุษย์ ปัญหาความอีหลักรือเหลื่อทางศีลธรรม (Moral Dilemma) ของ

กรณีธรรม มักพบในความขัดแย้งทางความคิด, ทางด้านเหตุผลทางศีลธรรม, เหตุผลทางกฎหมาย, เหตุผลทางศาสนาและเหตุผลทางความสนใจของตนเอง ปัญหาความอีหลัก็เหลือทางกรณีธรรม จึงต้องพิจารณาจากหลักสากล (Universal), หลักมนุษยธรรม (Humanism) และหลักภาวะอิสระหรืออัตตาณัติ (Autonomy) ข้อถกเถียงทางแนวคิดกรณีธรรมคือ กฎศีลธรรมสัมบูรณ์ (จงปฏิบัติต่อมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นตัวท่านเอง หรือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน โดยถือว่า เขาเป็นจุดหมายในตัวเอง อย่าถือว่าเขาเป็นเครื่องมือ” (Kant, Emmanuel, 1993) และการประเมินแนวคิดจริยธรรม ที่มีประเด็นเจตนาดี (Good will) และความสำนึกในหน้าที่ (Sense of duty)

บทที่ 3 ว่าด้วยพุทธจริยศาสตร์.ผู้เขียนให้เนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ (Buddhist Ethics) ในประเด็นลักษณะของแนวคิดคือ เกณฑ์การตัดสินความดี-ความชั่ว หรือเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยเจตนาเป็นตัวบ่งชี้ถึงการกระทำทุกอย่าง พุทธจริยศาสตร์เป็นแนวคิดทั้งแบบสัมพัทธนิยม (Relativism) และสัมบูรณ์นิยม (Absolutism) แบบสัมพัทธนิยมเน้น 4 เป้าหมายชีวิตได้แก่ อัตตะ (Artha), กามะ (Kama), ธรรมะ (Dharma) และโมกษะ (Moksha) แบบสัมบูรณ์นิยม การศึกษาธรรมชาติของพุทธจริยศาสตร์ สถานะของ Moral Agent คือ ความดี ความชั่ว เกณฑ์การตัดสินความดีความชั่วในพุทธจริยศาสตร์ ปัญหา Moral Dilemma การแก้ปัญหา Moral Dilemma ข้อถกเถียงเกี่ยวกับพุทธจริยศาสตร์ ตลอดจนการประเมินพุทธจริยศาสตร์ในบทนี้ จะเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ เกณฑ์เทียบเคียงกับจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยาและจริยศาสตร์ประเภทกรณีธรรม เพื่อวิเคราะห์ต่อไปว่า พุทธจริยศาสตร์มีความต่างกับอันตวิทยาและกรณีธรรมอย่างไร? พุทธจริยศาสตร์เป็นอันตวิทยา (Teleological ethics) หรือกรณีธรรม (Deontological ethics) หรือไม่มีระบบแนวคิดด้านจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญา มีแต่ระบบจริยธรรมเท่านั้น

บทที่ 4 ว่าด้วยการวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์เป็นจริยศาสตร์ประเภทกรณีธรรมหรือจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยา ซึ่งผู้เขียนต้องการเสนอธรรมชาติของจริยศาสตร์ สถานะของ Moral Agent ความดี เกณฑ์การตัดสินเรื่องความดี ความชั่ว เกณฑ์การตัดสินเรื่องความชั่ว ปัญหาความอีหลัก็เหลือทางศีลธรรม (Moral Dilemma) การแก้ปัญหาความอีหลัก็เหลือทางศีลธรรม ข้อโต้แย้ง การประเมิน (แนวคิดทางจริยศาสตร์) และประเด็นสำคัญที่สรุปได้จากการวิเคราะห์

บทที่ 5 ว่าด้วยสรุปผลการวิจัย ข้อวิจารณ์และข้อเสนอแนะ ซึ่งผู้เขียนต้องการเสนอสรุปผลการวิจัย ข้อเสนอแนะจากการวิจัยและข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

หนังสือเล่มนี้เป็นการวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ว่าเป็น อันตวิทยา หรือกรณีธรรม โดยพบว่าธรรมชาติของจริยศาสตร์ อันตวิทยา (Teleology) ควรทำเพื่อความสุขของคนหมู่มาก ส่วนกรณีธรรม (Deontology) ต้องมาจากกฎสมบูรณ์และเจตนาดีและต้องทำเพราะเป็นหน้าที่ (Duty) และมีข้อผูกพัน (Obligation) ผู้เขียนเชื่อว่าอาจเป็นไปได้ทั้งจริยศาสตร์ เพราะเป็นความรู้ก่อนประสบการณ์ (Priori) หรืออาจมิใช่แนวคิดทางจริยศาสตร์ มองว่าจริยศาสตร์ต้องเน้น ในการดับทุกข์และการมีความสุขอันเป็นเป้าหมายของชีวิตที่ดี (จุฬารุโรวาท)

บทวิจารณ์

สำหรับประเด็นในการวิจารณ์ ผู้วิจารณ์ได้แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ 1) รูปแบบการนำเสนอ 2) ประเด็นเนื้อหา

3.1 รูปแบบการนำเสนอ

หนังสือ “พุทธจริยศาสตร์: เป็นจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยาหรือกรณีธรรม” ผู้เขียนต้องการใช้เป็นเอกสารประกอบการเรียนการสอนในรายวิชาจริยศาสตร์วิเคราะห์ (Analytical Ethics) สำหรับนิสิตระดับปริญญาโทและเอกที่ไม่มีพื้นฐานทางจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นงานเขียนที่สืบเนื่องมาจากรายงานตามระเบียบวิธีวิจัยของผู้เขียนเอง ในส่วนลำดับเนื้อหา ผู้เขียนเริ่มเสนอความรู้จริยศาสตร์อันตวิทยา จริยศาสตร์กรณีธรรมและจริยศาสตร์เชิงคุณธรรมที่ว่าด้วยเกณฑ์การตัดสินความถูก-ผิด, ดี-ชั่ว, ควร-ไม่ควร แล้วโยงเข้าหาหลักพุทธจริยศาสตร์ โดยนำหลักพุทธจริยศาสตร์มาร่วมตัดสินเพื่อหาทางออก ซึ่งผู้วิจารณ์เห็นว่า หนังสือเล่มนี้มีความจำเป็นสำหรับผู้เริ่มศึกษาหรือผู้สนใจที่จะแสวงหาความรู้ทางพุทธปรัชญา ควรอ่านเป็นความรู้พื้นฐานทางจริยศาสตร์ได้ดี

อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มนี้ เมื่อดูโดยภาพรวมแล้วยังมีกลิ่นอายความเป็นพุทธศาสนาอาจเนื่องด้วยผู้เขียนได้รับการปลูกฝังความคิดทางพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน ซึ่งหากจะย้อนดูหนังสือในลักษณะเดียวกัน มีลำดับการเขียนงานในมุมมองพุทธจริยศาสตร์ที่ชัดเจนกว่า เช่น กล่าวถึงพุทธจริยศาสตร์ นั้นเป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม ซึ่งท่านผู้รู้มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ได้ทรงวางไว้ เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ ตั้งแต่พื้นฐานเบื้องต้น, ท่ามกลางและระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะขึ้นให้ถึงได้ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุด

3.2 ประเด็นเนื้อหา

ประเด็นหลักๆ ของหนังสือพุทธจริยศาสตร์: เป็นจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยาหรือกรณีธรรมนี้ คือ

ก. จุดเด่น ในหนังสือเล่มนี้ นอกจากได้ทราบธรรมชาติของพุทธจริยศาสตร์อย่างชัดเจนแล้วยังทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างพุทธจริยศาสตร์กับความรับผิดชอบต่อสังคม (บทที่ 1 หน้า 4) เพราะพุทธจริยศาสตร์ไม่ได้เป็นทั้งจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยาหรือกรณีธรรม โดยพุทธจริยศาสตร์เป็นระบบแนวคิดเชิงปรัชญาที่เชื่อมโยงและความขัดกันทางแนวคิดระหว่างจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยา กับจริยศาสตร์ประเภทกรณีธรรมที่ให้ความสำคัญกับบุคคล หรือมนุษย์ที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อการศึกษาวิเคราะห์ทางด้านการกระทำ วิธีการกระทำ ผลการกระทำและการปฏิบัติการกระทำนั้นๆ ที่ถึงพร้อมด้วยใจ แต่ไม่ยึดมั่นจนเกิดอัตตา (ego) เพราะพุทธจริยศาสตร์เป็นปรัชญาทางศาสตร์แห่งอนัตตา (บทที่ 5 หน้า 128-129) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) อธิบายว่า อนัตตา คือ ไม่มีอัตตา ไม่มีตัวตน เป็นสภาพว่างเปล่า หาสภาวะที่แท้จริงไม่ได้ เพราะประกอบด้วยธาตุ 4 เมื่อแยกธาตุออก สภาวะที่แท้จริงก็ไม่มี เพราะมี 4 อนัตตลักษณะดังนี้ 1) เป็นสภาพว่างเปล่า คือ หาสภาวะที่แท้จริงไม่ได้ เพราะประกอบด้วยธาตุ 4 (ดิน, น้ำ, ลมและไฟ) เมื่อแยกธาตุออก สภาวะที่แท้จริงก็ไม่มี 2) หาเจ้าของมิได้ คือ ไม่มีใครเป็นเจ้าของแท้จริง สวรรค์หากมิให้เปลี่ยนแปลงไม่ได้ 3) ไม่อยู่ในอำนาจ คือ ไม่อยู่ในบัญชาของใคร ใครบังคับมิได้ เช่นบังคับมิให้แก่ไม่ได้ 4) ขัดแย้งต่ออัตตา คือ ตรงกันข้ามกับอัตตา (อง.ตัก. 20/576/368) ที่เด่นชัดที่สุดคือ เจตนาของพระมหาพรชัย สิริวิโร, ผศ. ดร. ที่บอกว่าหนังสือเล่มนี้จัดทำขึ้นเพื่อนักศึกษาปริญญาโทและปริญญาเอก ที่มีพื้นฐานพุทธจริยศาสตร์น้อย หรือไม่มีเลย แต่ที่สำคัญกว่านี้คือ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ ความถูก-ผิด, ชั่ว-ดี, ควร-ไม่

ควร ในระดับชั้นการเรียนรู้ตั้งแต่ระดับอนุบาล, ระดับประถมศึกษา, ระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา

ข. จุดด้อย ในหนังสือเล่มนี้ หนังสือ “พุทธจริยศาสตร์เป็นทั้งจริยศาสตร์ประเภทอันตริวิทยาหรือภริยธรรม”ของท่านพระมหาพรชัย สิริวิโร, ผศ.ดร. (2562) จัดทำขึ้นเพื่อให้นักศึกษาปริญญาโทและปริญญาเอกที่มีพื้นฐานพุทธจริยศาสตร์น้อย หรือไม่มีเลย ที่สำคัญกว่านี้คือ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ ความถูก-ผิด, ชั่ว-ดี, ควร-ไม่ควร ในระดับชั้นการเรียนรู้ตั้งแต่ระดับอนุบาล, ระดับประถมศึกษา, ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา แต่ไม่เกี่ยวข้องในจริยศาสตร์ประเภทดั้งเดิม (Classic Ethics), ประเภทจริยศาสตร์คุณธรรม (Virtue Ethics), ประเภทจริยศาสตร์นวยุค (Modern Ethics), ประเภทจริยศาสตร์หลังนวยุค (Postmodern Ethics), ประเภทจริยศาสตร์อัตถิภาวนิยม (Existential Ethics), จริยธรรมตามทัศนะเพลโตและของอริสโตเติลและจริยธรรมในพื้นที่อันจะเป็นพื้นฐานจริยธรรมที่แท้จริง

ผู้วิจารณ์เห็นด้วย ในประเด็นควรทำและต้องทำตามเงื่อนไข โดยต้องเน้นการดับทุกข์และการมีความสุขอันเป็นเป้าหมายของชีวิตที่ดี (จุฬารุโสภาวาท) (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 13 ข้อที่ 129-131 หน้าที่ 106-109, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ของคนหมู่มาก แต่ผู้วิจารณ์เห็นต่างเพราะอันตริวิทยามีได้เน้นการดับทุกข์ สร้างสุขให้เฉพาะคนหมู่มากเหมือนอัตถประโยชน์นิยม และคนส่วนน้อยไม่ควรได้รับการดับทุกข์และไม่ควรมีสุข ทั้งนี้อันตริวิทยามีหน้าที่มากกว่าการดับทุกข์ สร้างสุข เพราะต้อง 1) ศึกษาเหตุปัจจัยแห่งทุกข์และสุข 2) ข้อเท็จจริงหรือคุณสมบัติของการได้รับการชี้นำสู่เป้าหมายที่แน่นอน หรือวัตถุประสงค์ขั้นสุดท้าย 3) ความเชื่อเช่นชีวิตนิยม (Vitalism) ที่ว่ากลไกทางธรรมชาติและวัตถุประสงค์ทางธรรมชาติทั้งหมด เป็นตัวกำหนดปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ จริยศาสตร์ยังต้องศึกษาหลักฐานความเชื่อดังกล่าวและ 4) การตีค่าหรือการประเมินพฤติกรรมทางจริยศาสตร์โดยอิงเกณฑ์อัตถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) (Bentham, Jeremy, 1998) แต่อัตถประโยชน์นิยมสามารถทำในสิ่งที่ผิดศีลธรรม ทำให้ขอบธรรมได้หากการกระทำนั้นให้ประโยชน์คนส่วนใหญ่ (หมู่มาก) ทั้งยังสามารถทำสิ่งที่ผิดศีลธรรมให้เป็นธรรมได้ โดยยึดจำนวนคนหมู่มาก แต่ทั้งคนหมู่น้อยหรือที่เรียกว่า “เลือกปฏิบัติ” ประเด็นภริยธรรม (Deontology) (Kant, Emmanuel, 1993) ผู้วิจารณ์เห็นด้วยว่า ภริยธรรม ต้องมาจากกฎสมบูรณ์, เจตนาดี, ต้องทำเพราะเป็นหน้าที่ (Duty) และมีข้อผูกพัน (Obligation) แต่ที่ผู้วิจัยเห็นต่างคือ ปัญหาของภริยธรรม คือ การกระทำที่ผิดศีลธรรม สามารถพิสูจน์ได้จากบุคคลที่มีแนวโน้มที่จะหลอกตัวเอง หรือให้ความสำคัญกับตนเอง แต่ไร้มาตรการในการตัดสินใจด้าน “อำเภอใจ (Wills)” และจำเป็นต้องมีหลักการหรือคุณค่าเพิ่มเติมเพื่อปรับปรุงแนวคิดคำสั่งที่เด็ดขาด (Categorical Imperative concept) ซึ่งหมายถึงกฎทางศีลธรรมอันเป็นคำสั่งที่บุคคลจะต้องปฏิบัติตาม อย่างไม่มีเงื่อนไขและไม่ต้องคำนึงถึงผลที่ตามมา ไม่ว่าผลนั้นจะเป็นคุณหรือเป็นโทษ

ส่วนสถานะ Moral Agent (ตัวแทนคุณธรรม) ในมุมนันตริวิทยา (Teleology) เชื่อว่าสถานะ Moral Agent อาศัยผลการกระทำเป็นตัวกำหนด ภริยธรรม (Deontology) เชื่อว่าสถานะ Moral Agent อาศัยผลการกระทำเป็นตัวกำหนดตามกฎสากลและคำสั่งเด็ดขาด (Categorical Imperative) โดยไม่มีอารมณ์หรือความรู้สึกเข้ามาเกี่ยวข้อง ส่วนพุทธจริยศาสตร์ (Buddhist Ethics) เชื่อว่าสถานะ Moral Agent อาศัยผลการกระทำทั้งปวงและอริยบุคคล จะพิจารณาจากกฎ

สมบูรณ์โดยไม่ต้องยุ่งเกี่ยว แต่ต้องปล่อยวาง ทำก็เพียงแต่ว่าสักแต่ทำ ซึ่งสอดคล้องกับ Steven Collins (1998) เสนอทฤษฎีพุทธจริยศาสตร์อิงบริบทและต่อรองได้ (Context-dependent and negotiable value) เป็นพุทธจริยศาสตร์ที่มีคุณค่าแบบสมบูรณ์ โดยมี 2 หลักการคือ ความรุนแรงผ่านบริบทที่ต่อรองได้โดยลงโทษด้วยความเมตตา พร้อมข้อมูลอื่นๆ และมีคุณค่าที่สมบูรณ์ (Absolute value) ที่อ้างความรุนแรง ที่ไม่อิงบริบทและต่อรองไม่ได้ การตัดสินใจให้โทษให้เป็นไปตามข้อกำหนดโทษแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ไม่จำเป็นต้องฟังเสียงใคร เช่น กฎแห่งกรรม เป็นต้น

ผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับผู้เขียนทั้งแนวคิดอันตริวิทยา (Teleology) กรณียธรรม (Deontology) พุทธจริยศาสตร์ (Buddhist Ethics) ที่สอดคล้องทฤษฎีพุทธจริยศาสตร์อิงบริบทและต่อรองได้ของ Steven Collins แต่ผู้วิจารณ์เห็นต่างกับสถานะ Moral Agent ในอันตริวิทยาและกรณียธรรมอาศัยผลการกระทำเป็นตัวกำหนด ด้วยผลการกระทำต้องมียุติประกอบว่าปัจจัยงบประมาณ, ทีมงานและวัสดุอุปกรณ์พร้อมหรือไม่ และพุทธจริยศาสตร์ยิ่งแยบใหญ่ เพราะให้ปล่อยวาง ดูเป็นเหมือนไม่ต้องรับผิดชอบ แต่ถ้าพลาดจะมีบทลงโทษที่รุนแรง ทั้งเจรจาได้และเจรจาไม่ได้ โดยกำหนดโทษแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ไม่จำเป็นต้องฟังเสียงใคร ไม่ว่าปุถุชนจะเป็นผู้กำหนด หรืออริยบุคคลเป็นผู้กำหนด ทั้งที่อริยบุคคลคือ ผู้บรรลุการบำเพ็ญทศบารมี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556) อันได้แก่ ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี เป็นต้น

3.3 สรุปและคำแนะนำ

หนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนได้กำหนดจุดประสงค์ไว้แต่เบื้องต้นแล้วว่า เป็นการศึกษาว่าพุทธจริยศาสตร์เป็นจริยศาสตร์ประเภทกรณียธรรม หรือจริยศาสตร์ประเภทอันตริวิทยาและถ้าพุทธจริยศาสตร์ไม่เป็นจริยศาสตร์ประเภทกรณียธรรม หรือ ไม่เป็นจริยศาสตร์ประเภทอันตริวิทยา พุทธจริยศาสตร์เป็นจริยศาสตร์ประเภทใด หรือไม่มีระบบแนวคิดทางด้านจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญา มีระบบจริยธรรมเท่านั้น ทำให้เราได้เห็นมุมมองของพุทธจริยศาสตร์ 4 ลักษณะ คือ 1) พุทธจริยศาสตร์ให้ประโยชน์ต่อคนหมู่มาก จากกฎหรือหลักการที่บัญญัติเพื่อสังคม เพราะเชื่อว่าเป็นความสุขของคนส่วนใหญ่ ทั้งกฎนี้มีใช้สุดโต่งเพราะทุกคนเห็นร่วมกัน 2) พุทธจริยศาสตร์ถือเจตนาเป็นหลักใหญ่ในการกำหนดผลที่จะตามมา แต่เมื่อตัดสินใจการกระทำไม่ได้ เช่น กรณีปัญหาความอื้อหลักอื้อเลื้อทางศีลธรรม (Moral Dilemma) ต้องพิจารณาจากเหตุที่ใจของผู้กระทำนั้นว่า ดีหรือไม่ดี 3) พุทธจริยศาสตร์ถือบุคคลเป็นสำคัญ มิใช่กฎหรือผลที่เกิดขึ้นเป็นตัวกำหนด แต่บุคคลนั้นต้องมีศีลธรรมที่สมบูรณ์ (พระอรหันต์) เพราะมีเจตนาดีเสมอ โดยมีใช้จากปุถุชนธรรมดาและ 4) พุทธจริยศาสตร์เน้นทั้งอรรถประโยชน์และเจตนา พร้อมเน้นวิธีการเชื่อมโยงระหว่างอรรถประโยชน์กับเจตนา หรือทางสายกลาง เพราะไม่ว่าเน้นฝ่ายใดก็กลายเป็นประเด็นความสุดโต่งและทำได้ยาก แต่การกระทำดี ทำชอบนั้นสำคัญ เพราะไม่เกิดการไม่ยึดติดใดๆ ทั้งสิ้น

ถึงกระนั้น งานเขียนนี้มีข้อเสนอเพื่อเพิ่มเติมในการปรับปรุงครั้งต่อไปคือ 1) ควรมีการศึกษาเชิงสังเคราะห์มากขึ้นเกี่ยวกับจริยศาสตร์ประเภทดั้งเดิม (Classic Ethics), จริยศาสตร์ อันตริวิทยา (Teleological Ethics), จริยศาสตร์กรณียธรรม (Deontological Ethics), จริยศาสตร์คุณธรรม (Virtue Ethics), จริยศาสตร์นวยุค (Modern Ethics), จริยศาสตร์หลังนวยุค (Postmodern Ethics), จริยศาสตร์อัตถิภาวนิยม (Existential Ethics) 2) เนื่องจากงานวิจัยนี้ยังไม่ได้ตอบปัญหาว่า

พุทธจริยศาสตร์เป็นจริยศาสตร์เชิงคุณธรรมตามทัศนะของเพลโตหรือไม่ จึงควรศึกษาวิจัยและ 3) ควรมีการศึกษาวิจัยจริยศาสตร์เชิงปฏิบัติการในพื้นที่ให้มากขึ้น

ถ้าถามว่าผู้ใดสมควรอ่านหนังสือเล่มนี้ ขอแจกแจงไว้ว่า ปุุณชนคนธรรมดาคงไม่สนใจที่จะอ่านหนังสือเล่มนี้ ถ้าเป็นนักอ่านทั่วไปก็คงให้ความสนใจบ้างเล็กน้อย ถ้าเป็นนักปรัชญาคงให้ความสนใจเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะนักปรัชญาสาขาจริยศาสตร์หรืออภิปรัชญา ดังข้อความในหนังสือ “พุทธจริยศาสตร์” ที่ Alan Bennett (2007) ให้ข้อคิดว่า “A book is a device to ignite the imagination” (หนังสือเป็นเสมือนเครื่องจุดประกายจินตนาการ) ตามที่ Hans Albert Einstein (1929) กล่าวสุนทรพจน์ในวันรับ Nobel Prize ในปี ค.ศ.1921 “Imagination is more important than knowledge. Knowledge is limited. Imagination encircles the world” (จินตนาการสำคัญกว่าความรู้ (เพราะ) ความรู้มีขีดจำกัด (แต่) จินตนาการโอบล้อมโลกใบนี้”) ดังนั้นควรอ่านหนังสือ “พุทธจริยศาสตร์” เป็นบรรทัดฐานดังคำนำหนังสือเล่มนี้ของพระมหาพรชัย สิริโว, ผศ.ดร. ตั้งใจจัดพิมพ์เพื่อเป็นคู่มืออ่านประกอบวิชาจริยศาสตร์วิเคราะห์ (Analytical Ethics) สำหรับนิสิตระดับปริญญาโทและเอกที่ไม่มีพื้นฐานทางจริยศาสตร์ แต่ผู้วิจารณ์เชื่อว่าครูผู้สอนจริยศาสตร์และนักปรัชญาหรือผู้อ่านอยากเป็นนักปราชญ์ควรอ่าน รวมถึงภิกษุสงฆ์, ภิกษุณีสงฆ์, สามเณร, อุบาสกและอุบาสิกาด้วย เพราะหนังสือนี้ให้และวิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ทั้งจากพระพุทธศาสนาและแนวคิดจริยศาสตร์สากล ที่ทรงคุณค่าและทรงอิทธิพลโดยเฉพาะจาก Christian von Wolff (1728: teleology); Emmanuel Kant (1785: deontology); John Stuart Mills (1863: utilitarianism) หากไม่รวม Plato’ The Republic (around 375 BCE) and Aristotle’s Nicomachean Ethics, (around 350 BCE).

เอกสารอ้างอิง

- พระมหาพรชัย สิริโว, ผศ.ดร. (2562). *พุทธจริยศาสตร์: เป็นจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยา (Teleology) หรือ ธรรมเนียมธรรม (Deontology)*. นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 25. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลีธัมม.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2532). *พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วสิน อินทสระ. (2549). *พุทธจริยศาสตร์*. เขตทวีวัฒนา. กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์: ธรรมดา, สนพ.
- Albert Einstein. (1921). Book review of “Cosmic Religion: With Other Opinions and Aphorisms”. New York: Oxford University Press.
- Bentham, Jeremy. (1998). *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation; Ch. IV*. John Stuart Mills (1863): Utilitarianism; Roger Crisp. Ed.
- Collins, Steven. (1998). *Nirvana and Other Buddhist Felicities: Utopias of the Pali imaginaries*. Cambridge: Cambridge UP.

- John Stuart Mill cited in Solomon, Robert C. (1992). *Morality and the Good Life: An Introduction to Ethics through Classical Source*. (New York: McGraw-Hill.
- Kant, Emmanuel. (1941). *Fundamental Principles of the Metaphysics of Moral*. The Little Library of Liberal Arts.
- Kant, Emmanuel. (1993). *Categorical Imperative: Grounding for the Metaphysics of Morals in Deontological moral philosophy*. 3rd.Trans. by James W. Ellington. New York: Oxford University Press.
- Keown, Damien. (2005). *Buddhist Ethics: A Very short Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Solomon, Robert C. (1992). *Morality and the Good Life: An Introduction to Ethics through Classical Source*. New York: Oxford University Press.
- Strokes, Philip.(2012). *Philosophy 100 Essentials Thinkers: the ideas that have shaped our world*. UK: Arcturus Publishing, 2012.